

Інструменти впровадження інклюзивної моделі фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти

УДК 796.011.1+37.042+374

В. Л. Маринич, І. О. Когут

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Резюме. Встановлено, що сфера освіти передбачає можливість організації інклюзивного навчання і створення інклюзивного освітнього простору, а сфера фізичної культури і спорту в нормативно-правовій базі виключає таку можливість. *Мета.* Упорядкування інструментів впровадження інклюзивної моделі фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти на основі аналізу нормативно-правових актів сфери освіти та фізичної культури і спорту. *Методи.* Аналіз науково-методичної літератури та матеріалів мережі Інтернет, документальних джерел; синтез та узагальнення. *Результати.* Установлюючи зв'язок між термінами нормативно-правових актів сфери освіти та фізичної культури і спорту, приходимо до висновку, що саме у сфері освіти, в закладах позашкільної освіти можна організувати фізкультурно-спортивну роботу, враховуючи інтереси дітей з особливими освітніми потребами. Рекомендації міжнародних організацій дозволять виявити перешкоди і сформувати напрями трансформації фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти за такими напрямками: закони і політика; збір даних; управління і фінансування; навчальні програми, підручники, оцінювання; вчителі і допоміжний персонал сфери позашкільної освіти; заклади позашкільної освіти; учні, батьки, громада. Доведено, що у сфері освіти передбачені необхідні механізми для впровадження інклюзивності фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти. Водночас у нормативно-правових документах сфери фізичної культури і спорту не виявлено рекомендацій до запровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу. На основі міжнародних рекомендацій для трансформацій систем освіти з ефективного запровадження інклюзивної моделі охарактеризовані знаряддя її імплементації в закладах позашкільної освіти різних типів.

Ключові слова: фізкультурно-спортивна робота, заклади позашкільної освіти, інклюзивність, спорт, освіта, фізична культура, законодавство, особи з особливими освітніми потребами.

Tools for implementing an inclusive model of physical education and sports activity in extracurricular education institutions

V. L. Marynych, I. O. Kogut

National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, Ukraine

Abstract. It was found that the field of education provides the possibility of organizing inclusive education and creating an inclusive educational space, while the legal framework excludes this possibility for the field of physical culture and sports. *Objective.* To classify the tools for implementing an inclusive model of physical education and sports activities in extracurricular education institutions based on the analysis of regulatory acts in the field of education and physical education and sports. *Methods.* Analysis of scientific and methodological literature, information from the Internet and documentary sources; synthesis and generalization. *Results.* By establishing a connection between the terms of regulatory acts in the field of education and physical education and sports, we came to the conclusion that it is in the field of education and in extracurricular education institutions, the physical education and sports activities can be organized taking into account the interests of children with special educational needs. The recommendations of international organizations will allow to identify obstacles and to outline the areas for the transformation of physical education and sports activities in extracurricular education institutions in the following areas: laws and politics; data collection; management and financing; educational programs, textbooks, and assessment; teachers and support staff in the

field of extracurricular education; extracurricular education institutions; students, parents, and community. It was demonstrated that in the field of education, the necessary mechanisms are provided for the implementation of the inclusiveness of physical education and sports activities in extracurricular education institutions. Nevertheless, no recommendations for the introduction of an inclusive educational and training process were found in the legal acts for the field of physical education and sports. On the basis of international recommendations for the transformation of education systems for the effective introduction of the inclusive model, the tools for its implementation in various types of extracurricular education institutions were characterized.

Keywords: physical education and sports activity, extracurricular educational institutions, inclusiveness, sports, education, physical education, legislation, persons with special educational needs.

Постановка проблеми. Інклюзивне навчання досить потужно увійшло в систему освіти України протягом останніх 5 років. Центром його запровадження стали заклади загальної середньої освіти, поступово поширюючись на інші рівні освіти. Цей рух здійснюється також у контексті досягнення Цілей сталого розвитку ООН, які стосуються освіти. Соціальний вимір освіти надалі слугує прискоренню прогресу в цьому напрямі. Так, наприклад, щодо вищої освіти, то Римське Комюніке 2020 р. засвідчує, що «соціальний вимір повинен бути взаємопов'язаним із принципами доступності, рівності, різноманітності та інклюзії в усіх законах, політиках і практиках, що стосуються вищої освіти, у такий спосіб, щоб доступ, участь, прогрес та завершення вищої освіти залежали здебільшого від здатностей студентів, а не від їх особистих характеристик або обставин поза їх прямим впливом» [15]. Одним із трьох принципів концептуалізації різних політик посилення соціального виміру системи освіти є такий: «Необхідно покращити інклюзивність всієї системи освіти шляхом розробки узгоджених політик, починаючи з освіти у ранньому дитинстві, через школу і до вищої освіти й освіти протягом життя» [15]. Актуальним стає створення інклюзивних освітніх середовищ та інклюзивної інституційної культури.

Чи реальна інтеграція та рівні можливості у спорті для дітей та молоді з особливими освітніми потребами (ООП), підвищуючи рівень їх залучення до рухової активності в інклюзивних умовах [4]. Глобальна дискусія про важливість спорту та фізичного виховання для стимулювання міжгалузевого внеску в досягнення Цілей сталого розвитку набирає силу, і Україна не може стояти осторонь цих ціннісних перетворень. Тому один з напрямів таких змін, а саме впровадження інклюзивної моделі фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти, буде в центрі нашого дослідження.

Дослідження виконано на кафедрі професійного, неолімпійського та адаптивного спорту Національного університету фізичного виховання

і спорту України відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою 1.4. «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери фізичної культури і спорту» (номер держреєстрації 0121U108294).

Мета дослідження — упорядкування інструментів впровадження інклюзивної моделі фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти на основі аналізу нормативно-правових актів сфери освіти та фізичної культури і спорту.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та матеріалів мережі Інтернет, документальних джерел; синтез та узагальнення.

Результати дослідження та їх обговорення. У ході дослідження вивчалися закони України, які регулюють сферу освіти та фізичної культури і спорту. Здійснено аналіз нормативно-правових документів, націлений на вивчення термінології, що дозволило сформулювати глущачення термінів «фізкультурно-спортивна робота в закладах позашкільної освіти», «інклюзивна модель». Синтез та узагальнення результатів Всесвітньої доповіді з моніторингу освіти (щорічний звіт ЮНЕСКО, заснований на фактичних даних, який відстежує прогрес в освіті в рамках Цілей сталого розвитку (ЦУР)), дозволив спланувати напрями трансформації фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти.

Аналіз нормативно-правової бази України у сфері освіти та фізичної культури і спорту з визначення змісту термінів «фізкультурно-спортивна робота», «інклюзивна модель» дозволив встановити зв'язки між визначеннями та окреслити їх значення і розуміння в контексті освітнього процесу закладів позашкільної освіти.

Для цього ми звернулися до Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Положення про позашкільний навчальний заклад, Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу [6, 7, 9–11] (табл. 1).

ТАБЛИЦЯ 1 – Результати аналізу термінології в нормативно-правовій базі сфери освіти та фізичної культури і спорту

№ з/п	Джерело	Визначення, тлумачення
1	Закон України Про освіту Стаття 53. Права та обов'язки здобувачів освіти	1. Здобувачі освіти мають право на: <ul style="list-style-type: none"> • свободу творчої, спортивної, оздоровчої, культурної, просвітницької, наукової і науково-технічної діяльності тощо; • інші необхідні умови для здобуття освіти, у тому числі для осіб з ООП та із соціально незахищених верств населення.
2	Закон України Про позашкільну освіту Стаття 1. Визначення термінів	Для цілей цього Закону вживаються такі терміни: <ul style="list-style-type: none"> • заклад позашкільної освіти – складова системи позашкільної освіти, яка надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовку до активної професійної та громадської діяльності, створює умови для соціального захисту та організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я вихованців, учнів і слухачів; • інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників; • інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання, розвитку та соціалізації здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей; • особа з ООП – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на позашкільну освіту.
3	Закон України Про позашкільну освіту Стаття 15. Основні напрями позашкільної освіти	Позашкільна освіта у закладах позашкільної освіти може здійснюватися за такими напрямками: <ul style="list-style-type: none"> • фізкультурно-спортивний або спортивний, який забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців, учнів і слухачів, необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного відпочинку і дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, підготовку спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя.
4	Закон України Про позашкільну освіту Стаття 18. Форми організації позашкільної освіти	Заклади позашкільної освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи та інші організаційні форми для навчання осіб з ООП. Порядок організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти затверджується Кабінетом Міністрів України.
5	Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад	Позашкільний навчальний заклад проводить навчально-виховну, інформаційно-методичну, організаційно-масову, навчально-тренувальну та спортивну роботу.
6	Про фізичну культуру і спорт Стаття 1. Основні терміни та їх визначення	У цьому Законі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні: <ul style="list-style-type: none"> • фізкультурно-оздоровча діяльність – заходи, що здійснюються суб'єктами сфери фізичної культури і спорту для розвитку фізичної культури; • фізкультурно-оздоровчі заходи – заходи, що здійснюються організаторами фізкультурно-оздоровчих заходів для залучення різних груп населення до занять фізичною культурою; • фізкультурно-спортивні послуги – організація та проведення суб'єктами сфери фізичної культури і спорту фізкультурно-оздоровчої діяльності та/або фізкультурно-спортивної реабілітації осіб з інвалідністю або підготовки спортсменів до змагань з видів спорту, визнаних в Україні.
7	Про фізичну культуру і спорт Стаття 26. Фізична культура у сфері освіти.	Заклади загальної середньої, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням місцевих природних умов, інтересів учнів самостійно визначають зміст, форми і засоби їх рухової активності, методи проведення занять з фізичної культури та організують позаурочну фізкультурно-спортивну роботу за участю закладів позашкільної освіти, громадських об'єднань фізкультурно-спортивної спрямованості.
8	Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу	Дитячо-юнацька спортивна школа (далі – спортивна школа) є закладом спеціалізованої позашкільної освіти спортивного профілю – закладом фізичної культури і спорту, який забезпечує розвиток здібностей вихованців в обраному виді спорту, визнаному в Україні, створює необхідні умови для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку і дозвілля дітей та молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя, підготовки спортсменів для резервного спорту. У дитячо-юнацьких спортивних школах для осіб з інвалідністю, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних школах для осіб з інвалідністю паралімпійського та дефлімпійського резерву також можуть передбачатися групи фізкультурно-реабілітаційної підготовки, в яких здійснюватимуться реабілітація та поліпшення фізичного стану вихованців різних нозологій. Навчально-тренувальна та спортивна робота спортивної школи проводиться за навчальними програмами з видів спорту, що затверджуються Мінмолодьспортом.

Результати аналізу документів засвідчують, що в Законі України «Про освіту» [9] забезпечено право здобувачів освіти на свободу спортивної діяльності та умови для здобуття освіти, у тому числі для осіб з ООП. У Законі України «Про позашкільну освіту» [10] зазначається, що заклад позашкільної освіти надає знання, формуючи вміння та навички за інтересами, забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та фізичному розвитку, може проводити інклюзивне навчання та створювати інклюзивне освітнє середовище. Серед основних напрямів, за якими здійснюється позашкільна освіта, є фізкультурно-спортивний або спортивний напрям. Положенням про позашкільний навчальний заклад (крім дитячо-юнацьких спортивних шкіл) [7] окреслено, що такі заклади провадять навчально-тренувальну та спортивну роботу. Заклади позашкільної освіти за потреби можуть створювати інклюзивні групи та інші організаційні форми для навчання осіб з ООП. Порядок організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти затверджується Кабінетом Міністрів України.

Розглянемо, як в нормативно-правовій базі сфери фізичної культури і спорту визначається термін «фізкультурно-спортивна робота». В проаналізованому тексті Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [11] тлумачаться терміни «фізкультурно-оздоровчі заходи», «фізкультурно-оздоровча діяльність», «фізкультурно-спортивні послуги», які здійснюються суб'єктами та проводяться організаторами сфери фізичної культури і спорту.

У результаті аналізу Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [11] з'ясовано, що серед інституцій, котрі забезпечують формування і реалізацію державної політики у сфері фізичної культури та спорту, названі центральні органи виконавчої влади:

- що забезпечують формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту;
- що реалізують державну політику у сфері фізичної культури та спорту;
- що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я;
- яким підпорядковуються Збройні сили України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України, правоохоронні органи, рятувальні та інші спеціальні служби;
- що забезпечують формування та реалізують державну аграрну політику;
- що забезпечують формування та реалізують державну політику у сфері соціального захисту ветеранів війни.

Проте центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти, відсутній.

Окремий розділ в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [11] присвячений фізичній культурі у сфері освіти, яка реалізується шляхом проведення обов'язкових занять у закладах дошкільної, загальної середньої, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної) і фахової передвищої освіти. Заняття проводяться відповідно до навчальних програм, які базуються на затверджених державних стандартах освіти, спрямованих на забезпечення науково обґрунтованих норм рухової активності дітей та молоді з урахуванням стану їхнього здоров'я, рівня фізичного та психічного розвитку.

Про осіб з ООП в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» [11] не йдеться, щодо осіб з інвалідністю, то спорт для таких осіб у тексті документа не передбачає створення інклюзивного середовища для навчально-тренувальних занять, змагань тощо, а скоріше розглядається як окремий напрям фізичної культури і спорту для них.

Таким чином, сфера освіти передбачає можливість організації інклюзивного навчання і створення інклюзивного освітнього простору, а сфера фізичної культури і спорту в нормативно-правовій базі виключає таку можливість.

Встановлюючи зв'язок між термінами нормативно-правових актів сфери освіти та фізичної культури і спорту, приходимо до висновку, що саме у сфері освіти в закладах позашкільної освіти, можна організувати фізкультурно-спортивну роботу, враховуючи інтереси дітей з ООП. Підсумовуючи, окреслимо визначення ключового слова нашого дослідження: «Фізкультурно-спортивна робота в закладах позашкільної освіти здійснюється за фізкультурно-спортивним або спортивним напрямом позашкільної освіти, забезпечує розвиток фізичних здібностей вихованців, учнів і слухачів, необхідні умови для повноцінного оздоровлення, загартування, змістовного відпочинку і дозвілля, занять фізичною культурою і спортом, підготовку спортивного резерву для збірних команд України, набуття навичок здорового способу життя. Передбачає інклюзивне навчання, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників, в тому числі осіб з ООП, та створення інклюзивного освітнього середовища».

Варто відмітити, що, за даними статистичних звітів, станом на 01.01.2021 р. гуртки фізкультурно-спортивного напрямку та чисельність вихо-

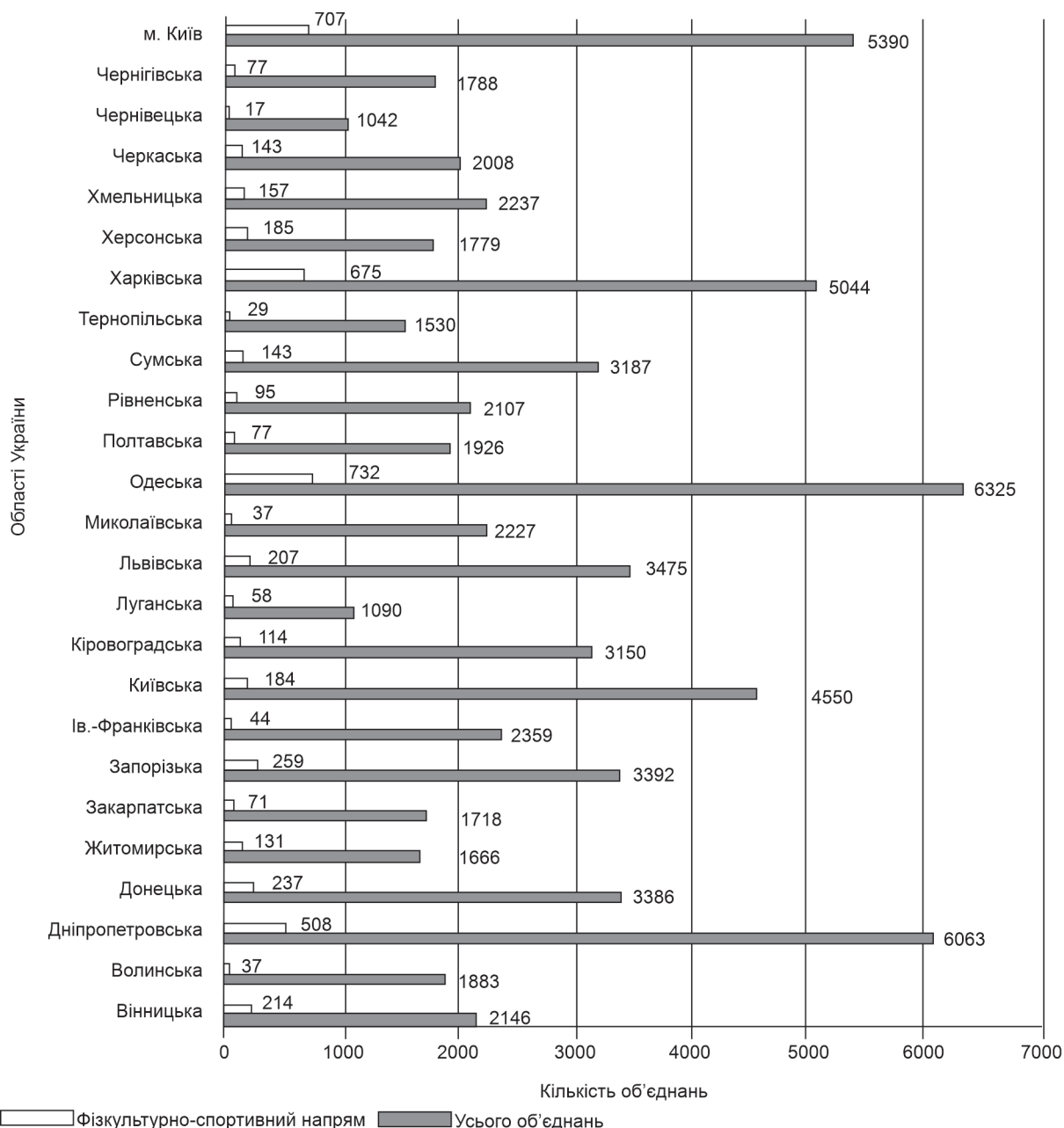

Рисунок 1 – Дані про кількість гуртків, творчих об'єднань, секцій у закладах позашкільної освіти системи освіти усіх форм власності станом на 01.01.2021

ванців у них займають вагоме місце серед інших гуртків, творчих об'єднань, секцій у закладах позашкільної освіти системи освіти усіх форм власності [1] (рис. 1, табл. 2).

Аналіз статистичних даних свідчить, що в Україні кількість гуртків, творчих об'єднань, секцій у закладах позашкільної освіти системи фізкультурно-спортивного напрямку становить 7 %, а, для прикладу, в м. Київ – 12 %, кількість дітей у них по Україні – 6 %, а в Києві – 11 %. Дітей з ООП в місті Києві 6 % загальної кількості дітей соціально незахищених категорій – вихованців закладів позашкільної освіти. Таким чи-

ном, маємо розгалужену мережу гуртків такого напрямку, достатньо високу наповненість дітьми та наявність обмеженої кількості дітей з ООП, які залучені до закладів позашкільної освіти, що обґрунтовує необхідність забезпечення інклюзивності в гуртках усіх напрямів, у тому числі фізкультурно-спортивного.

У 2021 р. у Всесвітній доповіді з моніторингу освіти (щорічний звіт ЮНЕСКО, заснований на фактичних даних, який відстежує прогрес у освіті в рамках Цілей сталого розвитку (ЦУР) [13], які були прийняті як частина Порядку денного сталого розвитку до 2030 р., з особливим акцен-

ТАБЛИЦЯ 2 – Дані про дітей соціально незахищених категорій – вихованців закладів позашкільної освіти системи освіти усіх форм власності станом на 01.01.2021

Область	Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування	Діти з особливими освітніми потребами	Діти з малозабезпечених сімей
Вінницька	200	248	1 269
Волинська	113	301	1 688
Дніпропетровська	751	592	1 343
Донецька	542	834	1 317
Житомирська	202	216	1 412
Закарпатська	117	130	706
Запорізька	279	414	1 921
Ів.-Франківська	175	226	1 510
Київська	630	974	2 284
Кіровоградська	511	974	2 050
Луганська	149	99	228
Львівська	153	355	3 838
Миколаївська	424	298	1 493
Одеська	353	223	2 091
Полтавська	179	324	936
Рівненська	77	112	1 341
Сумська	372	412	1 191
Тернопільська	71	256	1 228
Харківська	1 055	703	2 941
Херсонська	209	210	516
Хмельницька	178	190	1 255
Черкаська	221	353	1 211
Чернівецька	27	153	506
Чернігівська	234	262	673
м. Київ	127	583	706
Усього	7 349	9 442	35 654

том на ЦУР 4 щодо освіти) були проаналізовані країни Центральної та Східної Європи, Кавказу і Центральної Азії з точки зору досягнень і перешкод в системах освіти, які допомагають або заважають забезпечити інклюзивність. Оскільки звіт є широко визнаним як незамінний пропагандистський і технічний інструмент, що служить міжнародній спільноті, то він слугує орієнтиром системам освіти в їх трансформації. Адже «інклюзія в освіті – зобов'язання, закріплене в Цілі сталого розвитку (ЦСР) 4, – це процес із сукупністю дій, що приймають різноманітність, формують почуття приналежності та спираються на переконання, що кожна людина має цінність та потенціал [14]. Системи освіти повинні реагувати на всі потреби учнів і розглядати їхню різноманітність не як проблему, а як ресурс». В доповіді констатовано, що країни досягли неабиякого прогресу у запровадженні заснованого на правах підходу до інклюзивної освіти. Проте існують форми сегрегації та дискримінації, що заважають інклюзії. Світ вступає в останнє десятиліття дій щодо досягнення ЦСР 4. Нижче на-

ведено 10 рекомендацій, пов'язаних з інклюзією (табл. 3).

Перелічені рекомендації стануть основою для планування дослідження, що дозволить виявити перешкоди і сформувати такі напрями трансформації фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти: закони і політика; збір даних; управління і фінансування; навчальні програми, підручники, оцінювання; вчителі і допоміжний персонал сфери позашкільної освіти; заклади позашкільної освіти; учні, батьки, громада.

Важливим інструментом для впровадження інклюзивності у фізкультурно-спортивну роботу закладів позашкільної освіти є Порядок організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти [2, 8, 12]. Ним визначаються вимоги до організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти, що включають:

- безперешкодний доступ до будівель, споруд і приміщень згідно з будівельними нормами, державними стандартами та правилами;
- наявність принципів універсального дизайну в освітньому процесі;
- присутність розумних пристосувань (за потреби);
- наявність відповідної матеріально-технічної та навчально-методичної бази, у тому числі інформаційно-комунікаційними технологіями, навчально-дидактичним обладнанням та матеріалами;

- допоміжних засобів навчання (за потреби);
- доступність інформації в різних формах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат тощо);

- індивідуалізацію освітнього процесу для вихованців, учнів, слухачів (далі – здобувачі позашкільної освіти) з ООП, зокрема складання індивідуальної програми розвитку.

Група в закладі позашкільної освіти вважається інклюзивною, якщо в ній навчається не менше одного здобувача позашкільної освіти з ООП. Для зарахування учнів, в тому числі з ООП, до спортивних об'єднань потрібна довідка медичного закладу про відсутність у них протипоказань до занять. Керівник закладу позашкільної освіти не має права відмовити в зарахуванні особи з ООП. Наповнюваність групи, в тому числі інклюзивної, становить 10–15 здобувачів освіти. Навчання здобувачів освіти, в тому числі з ОПП, розпочинається з трьох років. Здобуття освіти, в тому числі й особами з ОПП, в закладах позашкільної освіти відбувається за навчальними програмами, проте темпи, інтенсивність, необхідність адаптації змісту навчального матеріалу

ТАБЛИЦЯ 3 – Впровадження інклюзивної освіти «Інклюзія й освіта: усі означає всі» (за Глобальним моніторингом освіти ЮНЕСКО) [13]

№ з/п	Рекомендація	Зміст
1	Розширення розуміння інклюзивної освіти: вона має охоплювати всіх учнів, незалежно від їхньої ідентичності, соціального тла та здібностей	Право на інклюзивну освіту мають учні, але урядам багатьох країн ще належить закласти цей принцип в основу своїх законів, стратегій і практичних дій, щоб побудувати системи освіти, які шанують різноманітність і вірять у цінність кожної людини, її потенціал і право на гідне поводження. Заходи повинні бути послідовними, починаючи з раннього дитинства і аж до дорослого віку, щоб сприяти навчанню протягом усього життя.
2	Спрямування цільового фінансування на тих, хто позаду	Після прийняття нормативно-правових актів, урядам необхідно використовувати двоєдиний підхід, який передбачає виділення загального фінансування з метою формування інклюзивного навчального середовища для всіх учнів, а також цільове фінансування для того, щоб якнайшвидше охоплювати найбільш знедолених. Належна робота з учнями відразу після вступу до школи може значно знизити потенційний вплив інвалідності на успішність та навчання.
3.	Обмін досвідом і ресурсами: це єдиний спосіб забезпечення стабільного переходу до інклюзивності	У багатьох відношеннях досягнення інклюзивності є управлінським завданням. Кадрові та матеріальні ресурси, які можуть вирішити питання різноманіття, дуже обмежені, сконцентровані в небагатьох місцях і розподіляються нерівномірно. Необхідні механізми та стимули для їх гнучкого перерозподілу, щоб фахівці надавали підтримку багатьом загальноосвітнім школам та неформальним освітнім установам.
4	Залучення до змістовної консультації громади й батьків	При розробці політики в галузі інклюзивної освіти уряди повинні на місцевому рівні надавати громадам можливість висловлювати свої переваги. Школи повинні розширювати внутрішню та зовнішню взаємодію з питань розробки та здійснення практики своєї роботи за допомогою асоціацій батьків або об'єднань учнів. Повинні враховуватись усі думки.
5	Забезпечення співпраці між державними відомствами, секторами та органами різного рівня	Міністерства, які несуть свою частку адміністративної відповідальності за інклюзивну освіту, повинні співпрацювати з питань визначення потреб, обміну інформацією та розробки програм. Центральний уряд повинен забезпечувати кадрову та фінансову підтримку місцевим органам влади для здійснення чітко визначених мандатів у галузі інклюзивної освіти.
6	Створення простору для допомоги від неурядових організацій	Уряд має відігравати керівну роль і підтримувати діалог з неурядовими організаціями для забезпечення того, щоб надання освітніх послуг вело до інклюзивності, відповідало стандартам та узгоджувалося з національною політикою. Уряд повинен також створювати умови, що дають змогу неурядовим організаціям здійснювати моніторинг виконання урядових зобов'язань та відстоювати інтереси тих, хто позбавлений можливості здобувати освіту.
7	Застосування універсального дизайну	Всі діти повинні навчатися за однією і тією ж гнучкою, актуальною та доступною навчальною програмою, яка визнає різноманітність та відповідає потребам різних учнів. Мова в усній та письмовій формах, а також зображення у підручниках повинні відображати реалії всіх учнів, уникаючи при цьому стереотипів. Оцінка повинна мати формативний характер і дозволяти учням демонструвати свої успіхи в навчанні різними способами. Для того щоб шкільна інфраструктура не створювала ні для кого перешкод, слід використовувати величезний технологічний потенціал.
8	Підготовка, розширення можливостей і мотивація освітян: всі вчителі мають бути готові навчати всіх учнів	Інклюзивні підходи мають розглядатися не як спеціалізована тема, а як основний елемент педагогічної освіти та підвищення кваліфікації викладачів. Такі програми повинні бути зосереджені на подоланні сприйняття деяких учнів, що укорінилося, як неповноцінних і нездатних вчитися. Директори шкіл мають бути підготовлені до втілення на практиці та поширення інклюзивної шкільної етики. Свій внесок у забезпечення інклюзивності також робить різноманітний освітній персонал.
9	Збір даних для інклюзії з увагою та повагою	Міністерства освіти повинні співпрацювати з іншими відомствами та статистичними установами з метою послідовного збору даних на рівні всього населення, щоб розуміти масштаби знедоленості маргінальних груп. Що стосується інвалідності, то пріоритетну увагу слід приділяти короткому запитальникові щодо інвалідності Вашингтонської групи та модулю функціонування дитини. Адміністративні системи мають бути націлені на збір даних для планування допомоги та складання бюджету на підтримку надання послуг у галузі інклюзивної освіти, а також даних про досвід такої роботи.
10	Навчання від ровесників	Інклюзивність є відмова від дискримінації та забобонів і перехід до майбутнього, яке може бути адаптоване до різних контекстів та реалій. Ні темпи, ні конкретний напрямок цього переходу не можна визначити, але багато чого можна навчитися, обмінюючись досвідом через мережі, національні форуми та регіональні і глобальні платформи, які об'єднують вчителів.

тощо для конкретного здобувача освіти визначає педагогічний працівник, в тому числі з урахуванням вимог, зазначених в індивідуальній програмі розвитку. Це дозволить допомогти максимальній реалізації та розкриттю потенціалу здобувача освіти з урахуванням його індивідуальних можливостей [3, 5].

Висновки:

1. На основі вивчення та аналізу нормативно-правових актів сфери освіти та фізичної культури і спорту визначено зміст термінів «фізкультурно-спортивна робота», «заклади позашкільної освіти» щодо можливостей для впровадження інклюзивної моделі навчання. Доведено, що у сфері освіти в рамках Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», Порядку організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти передбачені необхідні механізми для

впровадження інклюзивності фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти. Водночас у нормативно-правових документах сфери фізичної культури і спорту не відстежено рекомендацій до запровадження інклюзивного навчально-тренувального процесу.

2. На основі міжнародних рекомендацій для трансформації систем освіти для ефективного запровадження інклюзивної моделі розроблено дизайн дослідження та охарактеризовано знаряддя імплементації інклюзивної моделі фізкультурно-спортивної роботи в закладах позашкільної освіти різних типів за такими напрямками: закони і політика; збір даних; управління і фінансування; навчальні програми, підручники, оцінювання; вчителі і допоміжний персонал сфери позашкільної освіти; заклади позашкільної освіти; учні, батьки, громада.

Література

1. Головна | Міністерство освіти і науки України [Інтернет]. Міністерство освіти і науки України - Статистичні дані [Ministry of education and science of Ukraine – Statistics]; [цитовано 2 жовт. 2022]. Доступно на: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/statistichni-danni>
2. Головна | Міністерство освіти і науки України [Інтернет]. Міністерство освіти і науки України - інклюзивне навчання [Ministry of education and science of Ukraine – inclusive education]; [цитовано 4 жовт. 2022]. Доступно на: <https://mon.gov.ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
3. Маринич В, Когут І. Інклюзивність у дискурсах освіти та фізичної культури і спорту: національний вимір [Inclusiveness in the discourse of education, physical education, and sports: the national dimension]. Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія [Інтернет]. 20 серп. 2022 [цитовано 2 жовт. 2022];(1):75-80. Доступно на: <https://doi.org/10.32652/spmed.2022.1.75-80>
4. Маринич В, Когут І. Реалізація цілей сталого розвитку в дослідженні дефініції інклюзивності в дискурсах освіти та фізичної культури і спорту [Implementation of the sustainable development goals in the study of the definition of inclusiveness in the discourses of education and physical culture and sports]. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2022;1:87–96 DOI: 10.32652/tmfvs.2022.1.87–96.
5. Нова українська школа [Інтернет]. Сторінка тегу | Нова українська школа [New Ukrainian school]; [цитовано 4 жовт. 2022]. Доступно на: <https://nus.org.ua/tags/129/>.
6. Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу, Постанова Кабінету Міністрів України № 993 [About approval of the Regulation on children's and youth sports school, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 993] [Інтернет], 5 листоп. 2008 [цитовано 5 жовт. 2022] (Україна). Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993-2008-p#Text>
7. Про затвердження Положення про позашкільний навчально-виховний заклад, Постанова Кабінету Міністрів України № 45 [About approval of the Regulation on an extracurricular educational institution, Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 45] [Інтернет], 26 січ. 1994 [цитовано 5 жовт. 2022] (Україна). Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-1994-p#Text>

вано 5 жовт. 2022] (Україна). Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/45-94-p#Text>

8. Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти, Постанова Кабінету Міністрів України № 779 [Інтернет], 21 серп. 2019 [цитовано 2 жовт. 2022] (Україна). Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779-2019-p#Text>

9. Про освіту, Закон України № 2145-VIII [On education, Law of Ukraine No. 2145-VIII] [Інтернет], 5 верес. 2017 [цитовано 6 трав. 2022] (Україна). Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

10. Про позашкільну освіту, Закон України № 1841-III [On extracurricular education, Law of Ukraine No. 1841-III] [Інтернет], 22 черв. 2000 [цитовано 7 трав. 2022] (Україна). Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text>

11. Про фізичну культуру і спорт, Закон України № 3808-XII [On physical culture and sports, Law of Ukraine No. 3808-XII] [Інтернет], 24 груд. 1993 [цитовано 6 трав. 2022] (Україна). Доступно на: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>

12. Щодо застосування Порядку організації інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти (від 07.07.2020 № 1/9-363) [On the application of the Procedure for organizing inclusive education in extracurricular education institutions (on July 7, 2020 No. 1/9-363)] <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/dovidnik-direktora-zakladu-pozashkilnoyi-osviti>

13. Home | UNESCO [Інтернет]. 2021 Central and Eastern Europe, Caucasus and Central Asia Report - Inclusion and Education: All means all | Global Education Monitoring Report; [цитовано 4 жовт. 2022]. Доступно на: <https://en.unesco.org/gem-report/Eurasia2021inclusion>

14. Home | UNESCO [Інтернет]. Home | Global Education Monitoring Report; [цитовано 4 жовт. 2022]. Доступно на: <https://www.unesco.org/gem-report/en>

15. National Erasmus+ Office in Ukraine [Інтернет]. Бібліотека – Сторінка 3 – National Erasmus+ Office in Ukraine; [цитовано 4 жовт. 2022]. Доступно на: <https://erasmusplus.org.ua/library/?page=3>

wikleon@ukr.net
kogut_irina@ukr.net

Надійшла 15.01.2022.